

Володимирську, пронесла повз **Золоті ворота**, повз оперу, ... он уже правобіч видно червоні колони університету, а в мокрому, задощеному парку – сумну постать **Кобзаря** в оточенні багряного листя [2, 59].

Отже, власні назви в романі "Диво" служать для найточнішого відтворення подій певної доби. Широка палітра онімів зумовлена тим, що у творі представлено три історичні періоди: часи Київської Русі, Другої світової війни та друга половина XX ст. Найчисельнішу групу власних назв у романі складають антропоніми й топоніми. Влучно дібрані оніми сприяють кращому розумінню історичних подій, характерів персонажів, урізноманітнюють виражально-зображальні засоби авторської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар О. І. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоєпія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. / Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. – К. : ВЦ "Академія", 2006. – 368 с.
2. Загребельний П. Твори : У 6 т. / Павло Загребельний. – Т. 2. – К. : Дніпро, 1979. – 620 с.
3. Мойсієнко А. Образний світ онімного слова / А. Мойсієнко // Дивослово. – 2006. – №4. – с. 34 – 37.
4. Українська мова: енциклопедія / [Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін.]. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

О. Ю. Савчук,

Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – к.філол.н., доц. В. О. Юносова.

СТРУКТУРА НЕОЛЕКСЕМ У СУЧАСНІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ

Анотація. У статті на значному фактичному матеріалі досліджено неологізми в мові сучасної публіцистики, описано їхні структурні типи, виявлено найпродуктивніші способи творення.

Поповнення лексики новими словами відбувається постійно, адже необхідно, щоб на кожному етапі свого розвитку мова відповідала потребам суспільства у спілкуванні, у закріпленні результатів пізнання дійсності тощо.

Процеси неологізації активно розглядали такі вчені, як М. Шанський, Д. Розенталь, Н. Котелова, Є. Сенько, А. Калінін, Т. Попова, А. Ликов та ін. Мову сучасних засобів масової інформації та місце в ній нових слів вивчали Л. Рацибульська, С. Ільєсова, Г. Солганик та ін. Незважаючи на значну кількість праць з означеної теми, дослідження структурних особливостей неологізмів є актуальним, оскільки на сучасному етапі розвитку української мови відбувається активне поповнення її лексичного складу новими словами.

Мета роботи – дослідити структуру та особливості творення неологізмів у мові сучасної публіцистики.

Методи дослідження: спостереження за словом у публіцистиці, елементи компонентного аналізу лексичних одиниць, описовий, зіставний.

Неологізм – це "слово, а також його окреме значення, вислів, які з'явилися в мові на даному етапі її розвитку (загальномовні неологізми) або були вжиті тільки в певному акті мовлення, тексті чи мові конкретного автора (стилістичні, або індивідуально-авторські неологізми)" [2, 408].

У мові сучасної періодики виокремлюємо різні структурні типи неологізмів: а) лексеми з непохідними основами: *фейк, селфі, бренд*; б) з похідними основами (зокрема, й складними, скороченими): *фейковий, лайкати, брендовий, блогер, постмайданний, порохоботи, грантоїди, Євромайдан, кримнашизм, секонд-хенд, ДНР, АТО*; в) словосполучення: *Небесна Сотня, Антитерористична операція, зона АТО*. 3-поміж усіх типів кількісно переважають новотвори з похідними основами.

Похідні слова – структурно й семантично складніші, вони творяться на основі одного зі способів словотвору: морфологічного, морфолого-синтаксичного, лексико-синтаксичного, лексико-семантичного. Найпродуктивнішим є морфологічний спосіб.

Як свідчить зібраний фактичний матеріал, найактивнішими способами творення неологізмів у сучасній публіцистиці є осново- і словоскладання, а також аббревіація. Зауважимо, що значну частину неологізмів складають іншомовні запозичення, які активно включаються в процеси словотворення. Зокрема, чимало нових слів утворено за допомогою таких частин слів іншомовного походження, як **аеро-, мікро-, медіа-, мульт-**: Його бойовий побратим Антон Романов, з яким їх разом було призвано на службу в 90-ту **аеромобільну** бригаду, каже, що одразу не надав цим словом особливого значення ("День", 17.05.2016); ... надаючи їм так звані **мікро-гранти**, що дозволяють розпочати бізнес на новому місці ("День", 31.05.2016); Коротке повідомлення (до 140 знаків) у сервісі **мікроблогів** Twitter ("Газета по-українськи", 04.10.2016); Як на мене, це правильно: не всі, хто вміє писати, повинні мати публічну трибуну на популярних **медіа-ресурсах...** ("День", 13.05.2016); **Корабель оснащено мультикорером, за допомогою якого можна підняти...** ("День", 27.05.2016). Рідше засвідчені утворення від власних основ: Не Адміністрація Президента розсилає тексти **"порохоботам"**, навпаки, найчастіше це топові блогери мимоволі є її колективним текстовим процесором ("День", 30.03.2017); Учасники конференції дістали можливість познайомитися з такими людьми, яких недоброзичливці називають **"гранітоїдами"** ("День", 31.05.2016); Моя думка не змінилася – **Євромайдан** був нам потрібен ("День", 27.05.2016).

Серед аббревіатур виділяємо такі типи:

- **ініціальний**: Вкрали також кошти для бійців **АТО** ("Газета по-українськи", 04.11.2016); ... які акредитувалися в терористичних псевдоутвореннях **"ДНР"- "ЛНР"** ("День", 27.05.2016); Про намір скласти **ЗНО** на цій сесії абітурієнтам треба повідомити у регіональні центри оцінювання якості освіти... ("День", 31.05.2016);

- **складовий**: Але це ж парадокс – **Мінінформ**, який курує інформаційну політику, сам не в змозі розповісти про свою роботу ("День", 27.05.2016); Але для всіх очевидно, що теперішній парламент – ця **ширка** (від широка коаліція – О. С.) з БПП, "Народного фронту" та недобитків "регіоналів" – ніколи не проголосує за вказані ініціативи ("День", 19.10.2017);

- **змішаний**: Розумію, що, запрошуючи депутатів того ж **опоблоку**, ми одразу ж отримаємо миттєву реакцію; Це – найбільша поразка в інформаційній сфері після **Євромайдану**; **Як можете оцінити роботу Мінінформполітики?** ("День", 27.05.2016); Ні лобійований **"єврооптимістами"** і США Роберт Сторч, ні приведений БПП Найджел Браун не набрали 226 голосів ("Українська правда", 21.03.2017).

Нові слова активно творяться також суфіксальним способом: **Майданівці** – це ті, хто стояли на Майдані вдень і вночі – воїни Небесної і земних Сотень ("Газета по-українськи" 04.11.2016); "Колись тут була держава, а тепер – невідомо що", – кричить одна з героїнь Квятковської, і в принципі неважливо "сепарка" вона чи "патріотка", **"східнячка"** чи **"західнячка"** ... ("День", 09.03.2017). Трапляються неологізми, що походять від аббревіатур, як-от: Якщо говорити про ветеранів **АТО**, які пережили психологічні навантаження, воюючи за тих, зокрема, хто розважається в тилу і робить свій бізнес – то їм, **атошникам**, потрібна **робота** ("Українська правда", 16.03.2017); Ще в 2014-му році ватажок **"ДНР"** Олександр Захарченко заявляв, що тамтешня молодь зможе отримувати на вибір як українські паспорти, так і **"денеєрівські"**. Проте, в результаті, всім видають лише так звані паспорти громадянина **"ДНР"**; **"Денеєрівці"** свої військові частини поховали по всьому місту. А ще є такі, що кажуть: ну й що, що при **"денеєрії"** – вони бандити, але це ж наші бандити, вони за нас... ("Українська правда", 16.03.2017). Засвідчено утворення неологізму за допомогою суфікса від словосполучення, напр.: ВАР прогнущся під кремезний путінський "мир", адже Медінський – наївний до нахабства символ **кримнашизму** й загалом великодержавного і самовбивчого божевілля ("День", 21.10.2017).

Найчастіше суфіксальним способом утворено похідні лексеми від іншомовних запозичень: блог – блогер, лайк – лайкати, фейк – фейковий тощо. Це свідчить про засвоєння слова на українському ґрунті та великий словотвірний потенціал нашої мови, пор.: Усі **"лайкають"** у Facebook, але ніхто не прийшов і не сказав "я хочу" ("День", 31.05.2016); Праця на камеру змушує людей

"фотошопити" не лише зовнішність, а й поведінку ("День", 27.05.2016); ... інакше кажучи, склад **блогерів** і поле змістів блогів на "Эхе" – результат певної редакційної політики ("День", 13.05.2016); ... сюди прийшли **пикетувальники** з плакатами та гучномовцем; 30 березня 2014 року пан Головченко став героєм **фейкового** сюжету російських журналістів ...; Таке враження, що в наших чиновників є три надзавдання: **селфитися, флешмобити і фейсбучити** ("Україна молода", 07.03.2017); Як тільки пролунали вибухи в петербурзькому метро, мені написала моя **фейсбучна** подруга з Києва ("День", 06.04.2017); А ці, в **фейсбучках** своїх, брудом поливають! Чистенькі начебто! ("День", 16.03.2017).

Значно рідше неологізми творяться префіксально-суфіксальним способом: Поліцейська держава в чистому вигляді! **Домайданились** ("День", 16.03.2017); Відсутність лідерства може бути другим аспектом **постмайданних** проблем ("День", 27.05.2016); Та й самі вибори – це здебільшого **випіарення** чергової надії на партійних лідерів-харизматів, які знають, як боротися за справедливість ("Українська правда", 16.03.2017).

Про надзвичайну продуктивність морфологічного способу свідчить той факт, що частина новоутворених слів складає словотвірні гнізда, які активно поповнюються й розширюються: Фейсбук, фейсбучок, фейсбучний, фейсбучити; майдан – майданівці, Євромайдан, постмайданний, домайданитись; "ДНР" – "денеєрівці", "денеєрівський", "денеєрія".

У мові періодики засвідчено неологізм **сепар**, що виник шляхом скорочення твірної основи іменника **сепаратист**: А такого ворога, звісно, вони не поважають і зневажають, що й підтверджується ставленням **сепарів** до наших полонених ("Україна молода", 13.01.2017). Від нього суфіксальним способом утворено неологізм **сепарка**: "Колись тут була держава, а тепер – невідомо що", – кричить одна з героїнь Квятковської, і в принципі неважливо **"сепарка"** вона чи "патріотка", "східнячка" чи "західнячка" (хоча ярликів таких в "Драконі" вистачає, це теж занадто людське, без нього ніяк) ("День", 09.03.2017). На думку О. Стишова, такі випадки свідчать про "вплив розмовного словотворення на загальнонародну мову" [1, 143], а також про "дію закону економії в мові" [1, 140].

Зрідка в сучасних засобах періодики трапляються неологізми, утворені шляхом розвитку в слові нового лексичного значення (лексико-семантичний спосіб), пор.: "172 патрульних під керівництвом **"кіборга"** Віталія Горкуна принесли присягу на вірність Українському народу в Маріуполі", – повідомив на своїй сторінці в facebook міністр МВС Арсен Аваков ("День", 31.05.2016); Бійцеві 90-ї аеромобільної бригади, героєві-**"кіборгу"** Олександрові Павлюку було 28 років ("День", 17.05.2016). **Кіборг** (скорочення від "кібернетичний організм") – це багатозначне слово, у медицині воно позначає біологічний організм, що містить механічні або електронні компоненти; у науковій фантастиці – фантастичну істоту, напівлюдину-напівмашину. У 2014 р. кіборгами назвали незламних українських воїнів, що були задіяні в обороні Донецького аеропорту, саме в цьому значенні воно вживається в мові сучасних ЗМІ. Аналогічно виникло нове значення в слові **укроп** – "одне з прізвиськ українських силовиків зони АТО на сході України": На операційному столі, не чекаючи анестезії, почала скаржитися на **"укропів"**, геноцид народу Донбасу ("Газета по-українськи", 20.10.2017); А ще є такі, що кажуть: ну й що, що при "денеєрії" – вони бандити, але це ж наші бандити, вони за нас, захищають від **"укропів"**! ("Українська правда", 16.03.2017). Цей російськомовний неологізм в оригіналі мав негативний зміст. За іронією долі це слово, але з іншим, позитивним смисловим навантаженням, набуло широкої популярності та поширення на державному рівні: з'явився однойменний політичний блок, виготовлено шеврони, у патріотичному кліпі українського гурту "Гайдамаки" є такі слова: **"Укроп – це ти, укроп – це я, Україна – укропів земля!"**. Лексеми **кіборги**, **укропи** почали активно вживати відомі політики, громадські діячі, а також Президент України.

Отже, здійснене дослідження переконливо засвідчує, що неологізми творяться засобами власної мови, а частина запозиченої лексики досить швидко освоюється, збагачується похідними утвореннями. Провідну роль у творенні неолексем відіграє морфологічний спосіб, зокрема такі його підспособи, як суфіксальний, осново- і словоскладання, аббревіація.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стишов О. Сучасне українське словотворення: основні тенденції розвитку / О. Стишов // Мовознавчий вісник : Зб. наук. пр. на пошану професора Катерини Городенської з нагоди її 60-річчя /

МОН України. Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького ; Відп. ред. Г. І. Мартинова. – Черкаси, 2009. – Вип. 8. – С.136-147.

2. Українська мова : енциклопедія / [Редкол. : Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін.]. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

Ю. В. Тарабарова,

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького,
науковий керівник – к. філол. н., доц. О. В. Юрченко.

МЕТАФОРА ЯК МОВНИЙ ТА КОГНІТИВНИЙ ФЕНОМЕН

Анотація. У статті йдеться про функціональне призначення метафори, комунікативний потенціал її змісту і форми, варіативність конотацій. Виокремлено динаміку семантичних складників метафори: від переносного значення – до способу світобачення.

Ключові слова: метафора, пряме й переносне значення, конотації.

Як відомо, однією з особливостей зображальної публіцистики є те, що більшість словесних, текстових її складників утворюють специфічні візуально-вербальні фігури, своєрідні тропи. Традиція вивчення тропів, таких їх канонічних форм, як порівняння, епітет, метафора тощо, бере свій початок від античних авторів. Найфундаментальніші результати в цій галузі здобуті представниками літературознавства й мовознавства. Використання досягнень широкого кола філологічних та філософських досліджень передбачає розгляд конкретних публікацій періодики, притаманних публіцистичній практиці таких зображальних та візуально-вербальних тропів і стилістичних фігур: означень, порівнянь, протиставлень, антитез, візуальних та візуально-вербальних синекдох, метафор, перифраз, гіпербол, тощо.

Метафора за своєю природою є не лише мовним, а й концептуальним явищем (В.Н.Телія, В.К.Харченко, П.Чучка). Важливо зазначити, що, згідно з цією теорією, метафори можуть реалізовуватися у різних виявах – не лише за допомогою мовних засобів, а й культурних звичаїв. Тому, на нашу думку, вивчення метафор може пролити світло на більш широку тему – зв'язок між мовою та культурою.

Зазначимо при цьому, що в межах низки сучасних загальнотеоретичних мовних концепцій метафора як мовна і, ширше, – когнітивна категорія – опиняється в центрі уваги як феномен, що найяскравіше виявляє сутність мови взагалі. Однією з панівних на сьогодні є теза про те, що наше мислення, повсякденний досвід та поведінка значною мірою обумовлені метафорою (Почепцов О.Г., Пустовіт Л.О., Родзевич Н.С., Русанівський В.М., Снітко О.С., Сологуб Н.М., Тарасов В.К., Телія В.М., Чадюк О.М.). "Залучення метафори для розуміння досвіду є одним з найвеличніших тріумфів людського мислення. Раціональне мислення значною мірою спирається на метафоричні моделі. Будь-який адекватний підхід до раціональності потребує використання уяви, а уява невіддільна від метафоричного розмірковування" – зазначає П. Рікер [1, 416].

Завдяки тому, що функціональні можливості метафори виявляються у всіх сферах людського існування, народжується і стає все більш обґрунтованою ідея про панметафоризм, про вірогідність формування самостійної дисципліни – метафорології, яка буде спиратися на інтегративне спонукання сучасного наукового мислення [5].

Своє функціональне призначення, за О.М.Чадюк, форма метафори може виконати завдяки притаманній їй комунікативній змістовності, апріорно незалежній від змісту конкретної метафори, що є властивим формі взагалі в її традиційних модифікаціях [9]. Саме цей комунікативний потенціал форми й забезпечує ймовірність ігрового партнерства адресанта і реципієнта, а отже, і спілкування між ними.

Ф.Уілрайт у своєму дослідженні „Метафора і реальність” зазначає: "Метафора містить правду і неправду, два почуття, нерозривно пов'язані одне з одним. Відділивши у метафорі все, що імовірно